

UIT PINMAEKERS GEBOREN

Genealogie Ho(o)genbos(ch)

dit werk is door
Evert Hendrickse
van de Monte
zelf gesteld

Marth Hobbes
Hogenbosch
jaar van waart
kerk bappelijn

Jacob Gouit
Amsterdam 3de 1779

M.M.J. Hoogenbosch

Nederweert

Aan de rand van de Peel, het uitgestrekte veengebied op de grens van Brabant en het huidige Limburg ligt Nederweert. In oude tijden behoorde het tot het bezit van de Duitse markgraaf Otto van Thuringen die dit bezit op 21 september 1062 schonk aan het kapittel van St. Servaas te Maastricht. De oorkonde spreekt van Werta = Weert. Overweert en Nederweert vormden tesamen één heerlijkheid waarover het kapittel een voogd aanstelde om namens hen het gebied te beheren en te verdedigen, de wetten te doen naleven en de rechtspraak uit te oefenen. Deze voogd was de heer, later graaf van Horn.

Ofschoon Wessem de voornaamste plaats in het graafschap was, verlegde de graaf van Horn in de 15e eeuw zijn residentie naar Weert. Had de heerlijkheid tot dan toe een ongedeeld bestuur, in de 15e eeuw ontstonden voor Overweert en Nederweert afzonderlijke besturen (schepenbanken).

Nederweert kreeg een schout of scholtis en zeven schepenen die door de graaf werden gekozen en namens hem belast waren met de uitoefening van de rechtspraak. Wenste men zich bij een uitspraak van deze schepenbank niet neer te leggen, dan kon men in beroep gaan bij de schepenbank van de rijksheerlijkheid Wessem en desgewenst van daar in hoger beroep bij die van de rijksstad Aken.

Toen Nederweert in de 18e eeuw tot Oppergelder werd gerekend, moest men in beroep gaan bij het Hof van Gelder in Roermond.

De meest bekende graaf van Horn was Philips van Montmorency die van zijn stiefvader het graafschap en andere heerlijkheden erfde. Oogluikend liet hij toe dat zowel zijn lutheraanse moeder, Anna van Egmond, als zijn calvinistische echtgenote, Walburgis van Nieuwenaar, het protestantisme in zijn landen begunstigten. Eerst nadat de kerken van Weert en Nederweert gebeeldstormd waren, greep hij in om de rust te herstellen. Met de graaf van Egmond werd hij op 5 juni 1568 te Brussel onthoofd terwijl zijn broer Floris, baron van Montigny, hetzelfde lot trof te Simancas in 1570.

Krachtens uitspraak van de Leenraad op 18 december 1570 viel het graafschap Horn terug aan de prins-

bisschop van Luik als graaf van Loon, daar het na de dood van Montigny 'Op de spinrok was vervallen'. Philips van Montmorency overleed kinderloos.

Dankzij deze ontwikkeling zouden Weert en Nederweert voor de ergste rampen van de tachtigjarige oorlog gespaard blijven. Voor koning Philips was Luik buitenland. Het prins-bisdom ontsnapte aan de steeds verder om zich heen grijpende staatsmacht van Bourgondiërs en Habsburgers en bleef een zelfstandig deel uitmaken van het Heilige Roomse Rijk en via het graafschap Loon behoorde ook het land van Weert als deel van het graafschap Horn tot Luik.¹

Niettemin werden Weert en Nederweert in 1568 geteisterd door een zeer ernstige pestepidemie waaraan veel inwoners stierven.

Dankzij de handhaving van het grafelijk gezag en dankzij de krachten van de contra-reformatie bleef Nederweert voor de katholieke godsdienst behouden. De parochie werd in 1571 bezocht door de eerste bisschop van Roermond, Lindanus, die er preekte en het vormsel toediende. Na de vrede van Munster in 1648 waren de Brabantse dorpen Budel, Soerendonk, Leende, Someren, Asten en Deurne met de Meijerij van 's Hertogenbosch waartoe zij behoorden, toegewezen aan de Republiek. Geloofsgenoten uit de Meijerij zochten in Weert of Nederweert hun toevlucht om hun godsdienstige praktijken waar te nemen die in hun eigen woonplaatsen verboden waren. In 1649 werd met pinkster een H. Mis gelezen op de Bolderdijk. Gravin Magdalena van Egmond verleende in 1651 toestemming om hier een stenen kerkje met pastorie te bouwen.

De parochiekerk van Nederweert, gewijd aan St. Lambertus, dateerde van vroeger datum. De eerste steen werd gelegd op 20 juli 1407. In 1607 telde de parochie 1670 kommunikanten doch in het laatste kwart van de zeventiende eeuw reeds meer dan 2600.

Tijdens het pastoraat van pastoor Van der Borgt werd Nederweert op 2 juni 1659 door een felle brand getroffen waardoor de kerk met toren en 28, meest houten woningen aan het vuur ten offer vielen.² Gelukkig bleef het doopboek van de parochie bewaard en daarmee een schat aan gegevens. Het vertelt ons o.a. dat op 23 januari 1659 in de St. Lambertus werd gedoopt Lambertus Hoibis, zoon van Godefridus Hoibis en Catharina Petienz. Peter en meter waren Thomas Hoibis en Elisabeth Phaesen. In de jaren 1720-1722 zou deze

Lambert als schepen zitting hebben in de Nederweerder schepenbank.

Buiten het dorp Nederweert of de kerkstraat telde de heerlijkheid een aantal buurtschappen als Rosveld, Boeket, Herestraat, Strateris, Ospel, Krijel, Kraan enz.³

De voornaamste bronnen van bestaan lagen in de agrarische sector, in de verbouw van rogge en tarwe en in de export van turf. Deze turf werd gewonnen in de Peel. Ieder huisgezin had recht op een turfveld waarvan de plaats werd aangewezen door de peelmeesters. Zij mochten daarvoor geen giften aannemen, noch in geld, noch in bier. Van die 'peel, turff off clodvelden' mocht geen gebruik worden gemaakt zolang daar 'beslag' op was. Pas als de Peel werd 'ontslagen' door aankondiging op zondag bij de kerk (in de loop van mei) mocht er gestoken worden en dan diende blijkbaar ook iedereen in de Peel te verschijnen.⁴

Mr. G.A. Bontekoe in zijn beschrijving van 'het wapen van de oude graaf' vertelt ons hiervan: 'het veld onder de rog vertoont een turf, waar zeven driehoekige pinnen in zijn geslagen. Dit herinnert aan een legende. De inwoners van Nederweert plachten vroeger turf te steken in de Peel. Bij deze campagne hadden zij er moeite mee om te onthouden wanneer het zondag was. Om niet in de war te komen plachten zij elke dag in een turf een houten pin te slaan. Zodra er zeven waren was het zondag'. Nog steeds dragen de Nederweerters de naam 'pinmaekers', een naam die in deze legende haar oorsprong vindt'.⁵

1. 'Limburg van 1648 tot 1795' door M.A.F. Charles Thewissen uit 'Limburgs's verleden II'; 'Geschiedenis van Nederlands Limburg tot 1815' onder redactie van dr. Batta, prof. mr. Hermesdorf, A.J. Munsters m.s.c., dr. G.W.A. Panhuysen enz.
2. 'Schetsen uit de geschiedenis van het land van Weert' door A. Mertens en J. Henkens, Weert 1956.
3. 'Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden' door Van der Aa.
4. 'De Peel' door Jan van de Kam, Asten 1973.
5. 'De Nederlandse Leeuw' april 1970.

Onze familienaam

Tot die 'pinmaekers' behoorde ook Thijs Hobus die op 6 december 1685 door Peter Melys en Thijs Straetmans werd

'gehoofd ende gegeut in een huys, hoff, bemde, landerijen met ap, ende dependentien vandyen'.

Evenzo Jacob Hooghbosch, die op 5 augustus 1686 verklaarde af te zien van zijn rechten op de goederen van Thonis Hobus *'soo huys, hoff, landt, ende bemde met ap- en dependentien vandyen, soo, ende gelyck de voorsz. Thonis Hobus met Margriet Hobus Sal. tselve in hunnen leven gebruyckt, beseten ende gecultiveert hebben' ten behoeve van Peter Hobus ende Anneken Hobus sijne huysvre'.*

De naam Hobus komt reeds vroeg in de doop- en trouwregisters van St. Lambertus voor. Johannis Hobis en Getruda Maxels sluiten hier hun huwelijk in 1568; op 1 juni 1580 doen dit Godefridus Hobus en Irma Emonts en op 30 januari Gort Hobus en Henrica Murmans.

Doordat de namen op het gehoor werden ingeschreven ontstonden er allerlei schrijfwijzen. Door elkaar vindt men Hobus, Hoibis, Hobes en Hoebus, maar ook Hoechbos en Hoochbos komt voor.

Als Joannis Hobis in april 1582 zijn eerste kind laat dopen, wordt het ingeschreven als Joannes Hobis doch het tweede kind vindt men in mei 1584 als gertrudis Hoechbos opgetekend. In december 1604 wordt de zoon van Cornelius Hobis en Anna Hansen ingeschreven als Christianus Hoochbos.

Rudolf Zoder in zijn 'Familienamen in Ostfalen' ziet in de naam een

'Flurname aus mittelniederdeutsch'. 'To dem hogen busche' = 'zum hohen Busche'. Zum Beispiel bei Jerstedt nordwestlich Goslar: '2 morgen ackerlandt beym grosen Heubusch 1684' (Zeitchrift für Niedersächsische Familienkunde 26.62) 2 morgen... bey dem groszen hohen Busche 1698 ibid.; nordöstlich v. Jerstedt zwei Busch (Laubwald) Stücke, eins 231, das andere 228 m. hoch; der Begriff 'Höhe' ist also damit eindeutig'.

We mogen dus aannemen dat de naam een topografische oorsprong heeft. Bevestiging voor deze stelling vinden we in de gemeente Brunsum waar mijn broers tijdens

een vakantiewandeling onverwachts ontdekten op de 'Hoogenboschweg' te lopen. Deze weg kruist de rijksgrens en loopt naar het op Duits gebied gelegen 'Hohenbusch', met Niederbusch gelegen in de driehoek Geilenkirchen, Gangelt, Waubach.

Beïnvloed door zijn nieuwe omgeving is Cornelis Andriesz. er toe overgegaan zijn familienaam aan te passen en wordt zijn dochter Cornelia bij haar doop in 1735 te Haarlem ingeschreven met de naam 'Hogebosch'. Evenzo wordt zijn dochter Elisabeth bij haar huwelijk met Hendrik Engels op 30 mei 1745 voor schepenen van Haarlem 'Hogebos' genoemd.

Dat de naam 'Hobos' toch nog niet geheel verdween blijkt evenwel uit de ondertekening van het testament dat Evert van de Mortel en zijn vrouw Marijtje Hogenbos op 8 maart 1779 voor notaris Elout passeren. Terwijl hij de schrijfkunst niet meester is en een kruisje zet, ondertekent zijn vrouw met 'Marth Hobos', streept de naam daarna door en schrijft 'hogenbos'.

In 1726 komt de naam Hobes nog voor te Heemstede waar Jan France en Jannetje Thijse Hobes hun dochter Geertruid laten dopen. Peter en meter zijn Gerrit Thijs Hobes en Marijtje Thijs Hobes.

Margriet Hobos uit Nederweert, die blijkens borgbrief van 13 mei 1746 met Johannes Meijers uit de Buitenre van Weert naar Schalkwijk trekt, handhaaft haar familienaam tot aan haar dood.

In Amsterdam komt de naam sporadisch voor. Joannes Hobus bezat in 1790 1/12 gedeelte in twee huizen en erven in de Warmoesstraat bij de Haantjeshoeksteeg.

In de eerste helft van de 18e eeuw kwam ook de naam 'Hogenbos' in Amsterdam voor, doch van enige verwantschap met de hier behandelde familie is niets gebleken. Op 9 april 1723 ging daar in ondertrouw 'Christiaan Hogenbos van Kolberge (het huidige Kolobrzeg aan de Oostzee in Polen), oud 24 jaar, in de Brouwerstraat, ouders doot, geass. met Jurrian Blank, en Grietje Jans Dee, oud 24 jaar, in de Vinkenstraat, ouders doot, geass. met Joosie Jans'.

Uit hun huwelijk werd in 1727 een dochter Dorothea geboren die, wonende op de Zeedijk, op 15 juli 1757 te Amsterdam in ondertrouw ging met 'Jan Boufet van Curacao, gereformeerd, 33 jaar, op de Voorburgwal, ouders doot, geass. met zijn oom Dirk Boufet'. Wonende op de Gelderse Kaay hertrouwde Dorothea Hogenbos als

weduwe van Jan Boufet in maart 1783 met 'Frank Hanszen van het Eylant de Silt onder Hamburg'.

De naam Hobus heeft zich in Nederland naast Amsterdam en Nijmegen voornamelijk gehandhaafd in de provincie Limburg. Blijkens de telefoonboeken van 1982-1983 komt zij voor te Baexem, Heythuizen, Horn, Horst, Linne, Maastricht, Meijel en Weert.

De naam Ho(o)genbos(ch) heeft een landelijke verspreiding gevonden. Dankzij de legalisering van de familienamen zoals die destijds in de kerkelijke doopregisters werden aangetroffen, kon het gebeuren dat de kinderen van Cornelius, gedoopt in Haarlem 11 augustus 1765, hun naam als 'Hogenbosch' schrijven terwijl de kinderen van zijn broer Jan, gedoopt te Nieuwer-Amstel 8 september 1769, de naam 'Hoogenbosch' voeren en de kinderen van hun neven Kees en Dirk, geboren te Noordschalkwijk, hun naam als 'Hoogenbos' schrijven.

Het wapen

Wapen: gedeeld: I in zilver een meetinstrument van
sabel om hout te meten, staande op een groenen
grasgrond;
II in azuur een gouden haan op een groenen
grasgrond.
Helmteken: de haan uit het schild.
Dekleden: zilver en azuur.

Dit wapen werd ontleend aan een zich in 1942 in bezit van de heer Th. J. Hoogenbosch te 's Gravenhage bevindend lakcachet, ontvangen van zijn grootvader die het van zijn vader ontving als aandenken aan zijn grootvader. Helaas ging dit lakcachet na het kinderloos overlijden van de heer Nic. Hoogenbosch in 1980 verloren. Naar mededeling van de kolonel J.C. Steenkamp te 's Gravenhage d.d. 17 augustus 1942, dateerde het cachet uit de 18e eeuw, ca. 1775 en beantwoordt het aan de navolgende omschrijving:

‘Rechts een instrument om hout te meten, op grond staande, Links een haan op een grondje.
Boven het schild een bladerkroon zoals toentertijd gebruikelijk, de z.g. burgerkroon.’

Het meetinstrument doelt op het ambacht van scheepstimmerman terwijl de haan de naam van de werf symboliseert, eens in bezit van Jan Hoogenbosch aan de Weteringpoort te Amsterdam.

De kleuren zijn in het cachet niet door arcering aangegeven. De huidige kleuren werden na ingewonnen advies aangenomen als boven vermeld.

Een ander wapen aan onze naam verbonden, en waarvan afbeeldingen in bezit zijn van de heer P.A.M. Hogenbosch te Vught en van leden van de familie Hoogenbosch te Amsterdam en Den Helder, is het navolgende.

Doorsneden: I twee vruchtbomen op een groenen
grasgrond vergezeld van enige afgevallen
vruchten;
II drie zesspakige wagenwielen, geplaatst 2-1.
Helmteken: een wiel uit het schild tussen een vrucht.
Wapenspreuk: ex arbore eructus.

Mogelijkerwijs behoorde dit wapen aan de tak

de heer j. Verzijl, zou hij een zoon zijn van Andreas Cornelis en Geert Mertens die op 13 januari 1670 een dochter Maria lieten dopen in de St. Lambertus van Nederweert. Dit echtpaar had meerdere kinderen die hun eigen weg zochten doch Maria bleef thuis en verzorgde haar ouders. Als zij veertig jaar later, op 25 april 1711 voor scholtis en schepenen van Nederweert verschijnen, maken zij ten gunste van Maria navolgend testament:

'hij Andreas Cornelis gesont ende wel te pas met sijne huisvre. Geert mertens sieck sijnde naer het lichaem nochtans haer verstant, Wille ende memorie wel machtigh, willende alle twee stante pede disponeeren van haere tijdelijke goederen, besonders tot faveur van haere dochter Maria Cornelis omdeswille dat dese haere dochter in haere siekte, arbeijt ende andersins altijt haer heeft bijgestaen ende in de langdurighe siekte ende zeer hoogen ouderdom van haer moeder noch bijstaet, helpt ende oppast daer de andere kinderen tot hun eigen profijt altijt hebben kunnen sigh imploireren voor den verdienden loon dan van de voorsz. dochter Maria, disponeeren sij alle twee ende geven aen deselve Maria als volgt:

In den eersten soo geven sij Andreas ende Geert voorss. aen haere dochter Maria hondert ducatonen vooruit uijt den erfgront ende sal deselve Maria daerenboven met de andere in de rest delen...²

Andreas overleed 30 januari 1713.

Toch blijft de twijfel bestaan. Waren deze beide mensen de ouders van Cornelis Andriesz, dan hadden we naar oud-vaderlandse traditie toch mogen verwachten dat een van Cornelis dochters naar de grootmoeder vernoemd zou zijn, temeer waar er wel een van de zoons naar zijn grootvader genoemd werd.

Cornelis huwelijk met Grietje Jans heeft maar kort geduurd. Zij moet vrij jong zijn overleden want op 17 augustus 1704 hertrouwt hij als weduwnaar van Weert te Haarlem met 'Catharijn Engels j.d. van Toor' (Thorn). Zou hij na het overlijden van zijn eerste vrouw naar zijn geboortestreek zijn teruggekeerd en daar zijn nieuwe bruid hebben leren kennen? Waarom anders de aanduiding 'van Weert' in het schepentrouwboek? Ook van dit huwelijk bleef ons de kerkelijke inzegening onbekend. Was het te Thorn, te Weert of misschien toch te Haarlem?

De in 1702 uitgebroken Spaanse Successie-oorlog zal het reizen in het Gelderse Overkwartier niet hebben

bevorderd. De franse troepen die optraden namens de nieuwe koning van Spanje, kleinzoon van Lodewijk XIV, bezetten op 20 maart 1701 Roermond en vervolgens Venlo en Gelder. Op 11 februari 1702 werd de nieuwe Spaanse koning te Roermond ingehuldigd als hertog van Gelder.

Dit tot groot ongenoegen van keizer Ferdinand en onze Staten-Generaal die zich met Pruisen en de keurvorst van Keulen verbonden in een coalitie tegen Frankrijk. Hierdoor werd het Overkwartier nog ernstiger in de strijd betrokken. De geallieerden veroverden op 23 september Venlo en op 2 oktober Stevensweert.

Op 7 oktober moest Roermond zich overgeven aan een Staats leger. Eerst in 1713, na het sluiten van de vrede van Utrecht, keerde de rust enigermate terug. Bestuurlijk was het land reeds lang verscheurd in allerlei gebieden die onder verschillend bestuur stonden. Een aantal staatjes aanvankelijk onder Spaans en sinds de vrede onder Oostenrijks bestuur, o.a. het middengedeelte van ons huidige Limburg, een ander deel onder Staats gezag en nog weer andere delen onder het prins-bisdom Luik, waaronder het graafschap Horn met Weert en Nederweert. Het bendewezen nam hand over hand toe en daarmee groeide de onveiligheid. Eerst in 1754 vonden Horn, Thorn, Weert, Nederweert en Kessenich elkaar in een overeenkomst tot bestrijding van deze benden.

Hoe dan ook, noch uit Nederweert, noch uit Thorn zal de ambitie groot genoeg zijn geweest om naar Haarlem te reizen en dus weer missen we de kans om Cornelis Andriesz. zijn afkomst te leren kennen.

Naar de middelen van bestaan waarmee Cornelis zijn gezin onderhield mogen we eveneens raden maar gezien zijn afkomst zal hij het wel in de agrarische sector gezocht hebben.

Na enige jaren koopt hij op 8 juni 1709 van Lourens van Velde

*'een huys met den erve en een camer daar agter aen met den erve, staende en leggende in de St. Anthonystraet, belent ten noorden juffr. van der Werff, ten suyden Casper Jansz. ten westen met de uytgangh aen de Stads veste die desen huysen toebehorende is'*³

Hij kocht de woning voor 300 Carolus guldens waarvan de eerste 200 guldens kontant werden betaald en de resterende 100 guldens een jaar later. De St. Anthony- of Teunisstraet, eerder nog Achterstaat genaamd, lag in de oostelijke stadswijk aan de oostzijde van het Spaarne